

הסיפור שלנו

סיפורה של משפחת
הניג בזמן מלחמת
העולם השנייה

בעקבות מסעות שורשים
2004-2005

הקדמה

באחד באוגוסט 2005, הורי, אחי הקטן ואני עלינו על מטוס שיצא משדה התעופה בן גוריון לכיוון ווינה. כשהגענו, היטלטלנו בעיר עם שלל מזוודות כבדות עד שהגענו לתחנת הרכבת המרכזית, משם נסענו לבודפשט. בדרך הארוכה ברכבת חלפו על פנינו נופים זרים, חוצלארציים, שלא יכלו כלל לרמוז על העתיד לבוא. אני חשבתי על "גיבורי" הטיול שלנו. קצת לפני הנסיעה התעניינתי וקראתי מעט חומר, כך שהכרתי במעורפל את הסיפורים ואת שמות הנפשות הפועלות. בשבילי היו כולם דמויות מסאגה משפחתית נפלאה ורחוקה. התחלתי לצייר אותן בדמיוני, לבנות להם מראה ואופי. זה טוב, זה רציני, זה גנדרני ונאה, זה פיקח ...

בבודפשט המתנו בסבלנות למסע שלנו שיתחיל. ביום שני בבוקר ישבנו בשקט בלובי של בית המלון, פתאום השקט הופר והקרח נשבר. מחוץ למלון חנה אוטובוס (רעוע למראה) ומתוכו התפרץ זרם של אנשים חייכניים. כולם התחבקו והציגו את עצמם. כעבור דקות נעשינו קבוצה. חלק מ"דמויות" הסיפור היו שם בגודל אמיתי. הדה, יהודית, אריקה.

עכשיו היו לנו כבר רשימת תפקידים, כובעים תואמים, בדיחות משותפות ושירונים בידיים, ויחד, נסענו להתחקות אחר הסיפורים, שהפכו בן רגע להיות הכי קרובים, הסיפורים של עצמנו.

מהרגע שבו נפגשנו הכול תקתק כמו שעון. התכנון והארגון היו מופתיים, הלו"ז היה צפוף והעבודה מרובה, מי שחשב שהגיע לנפוש טעה בגדול... אריה הניג לקח אותנו לכל המקומות שהיו נק' דרך חשובות בחיי משפחתנו. אני משוכנעת כי לעולם לא אשכח את שמות הערים הסלובקיות שוברי השיניים פרשוב, קושיצה, מאלי ליפניק, חנימיאני וכו'...

מכיוון שתשעת האחים לבית משפחת הניג (או הוניג, אתם תבחרו...) היו מפוזרים בכל כך הרבה מקומות, לכל אח היה מוקדש במסע מקום סמלי. בכל מקום כזה חנינו והקשבנו לאריה, שבמסירות רבה (בגשם הסוער ובשמש הקופחת...) סיפר את הסיפורים המרתקים. ההימצאות במקום שבו התרחש הסיפור, בעת שהקשבנו לו, העצימה את החוויה ואת ההתרגשות.

הימים חלפו ועוד ועוד חלקים בפאזל הורכבו. ככל שהתמונה התבהרה כך התברר כמה מדהים ובלתי יאומן הוא הסיפור שלנו. וככל שהטיול התקרב לקיצו, כך התברר כמה ברי מזל אנו על כך שבזכות הסיפור הבלתי יאומן שלנו, הזדמנה לנו ההזדמנות לבלות יחד, להכיר ולגלות אחד את השני באופן שלא היה מתאפשר באף דרך אחרת.

כשחזרנו לארץ פתחתי את היומן הקטן שלי, שהלך והתמלא בזמן המסע, וכתבתי מחדש כמעט את כל מה ששמעתי. הפעם, לסיפורים הייתה משמעות אחרת, קרובה יותר, נוגעת ללב. בחוברת הזו מסופרים סיפוריהם של מנחם וינטה הניג ותשעת בניהם ובנותיהם. מקווה שהצלחתי ליצור מעט סדר.

אני רוצה להודות לכל יוזמי, מארגני, משתפי הטיול ולמשפחת הניג המורחבת, שאני גאה להיות חלק ממנה.

רוני הניג

רצף המאורעות ההיסטוריים בסלובקיה

- בתום מלחמת העולם הראשונה, מוקמת מדינה חדשה – צ'כוסלובקיה.
- בתחילת מלחמת העולם השנייה צ'כוסלובקיה מפורקת ע"י הגרמנים. צ'כיה נכבשת ע"י גרמניה ובסלובקיה מוקמת מדינה הנשלטת ע"י נאציים מקומיים ממפלגת הלינקה.
- 1939- נחקקים חוקים ומוטלות גזירות המגבילות את היהודים, בדומה לחוקים בגרמניה.
- מרץ, 1942- מתחילים גירושים ומשלוחים של יהודים למחנה אושוויץ בירקנאו, שזה עתה הושלמה בנייתו, ולמחנות השמדה אחרים בפולין. באותה שנה כ- 60% מיהודי סלובקיה נשלחים להשמדה ע"י הסלובקים הנאציים.
- ספטמבר, 1942 – פוסק גירוש יהודי סלובקיה עקב פעילותה של "קבוצת העבודה", ששיחדה את ראשי מנהל הגירוש והפעילה לחץ בינלאומי על ממשלת סלובקיה.
- 1943-1944 – הפוגה (בגירושים). היהודים ששרדו ונמצאים כעת בסלובקיה הם:
 1. כאלה שנחשבו לנוצרים (ע"י המרת דת או זיוף מסמכים) 2. יהודים המוגדרים כ"חיוניים לכלכלה הסלובקית" ובידם וינימיקה (כתב הגנה). 3. יהודים ששירתו בצבא הסלובקי בגדוד ה-6 היהודי.
- קיץ, 1944 – פרוץ המרד הסלובקי שניתמך ע"י מדינות בנות הברית: ברית המועצות מחד, והממשלה הסלובקית הגולה בלונדון מאידך, נגד הממשלה הסלובקית. בתגובה למרד פולשת גרמניה לסלובקיה וכובשת אותה.
- 1944- לאחר כישלון המרד מתחדשים השילוחים לאושוויץ. הפעם, בניהול גרמני ישיר.
- אפריל, 1945 – סלובקיה משוחררת ע"י ברית המועצות. כ- 20% מיהודי סלובקיה שורדים.

טיולנו התחקה אחר עקבותיהם של בני משפחתנו ו שחיו באותה תקופה, 1940-1946 (התרשים לא כולל נשואים או ילדים שנולדו אחרי המלחמה).

יטי ינטה פרידמן

מנחם עמנואל הניג

יולי לאה

בטרם המלחמה יולי נישאה לצבי הירש פרידמן וילדה לו שתי בנות : הדא ויהודית. המשפחה חיה בעיר סטרה לובובני. שם שהתה בפרוץ המלחמה. לאחר פרוץ המלחמה עוברות יולי והבנות לגור בכפר מאלי ליפניק אצל הוריה של יולי. הדא ויהודית זוכרות כי בשלב מסוים (כנראה סביבות 1942 בתקופת השילוחים הראשונים למחנות), כאשר שהו בכפר, אמן הסתתרה מכיוון שחיפשו אחריה. להן אסור היה לדעת היכן היא נמצאת כדי שלא ידברו בטעות. בלילות, היו הבנות מתלחשות בגרמנית, בלי להזכיר את המילה "אמא". דוד שמעון, ששם לב ל"התלחשויות", הסתתר לילה אחד מתחת למיטתן והאזין להן. למעשה הבנות ידעו כי אמן מסתתרת באותו הבית, כנראה בעליית הגג, כשהיא לבושה בבגדי גבר. יום אחד יהודית ויולי ראו זו את זו כשיולי הייתה מחופשת לגבר. יולי התכופפה והעמידה פני מתפללת וכך נישקה את בתה. הדא ויהודית שמרו את הסוד ולא גילו לאף אחד.

מאוחר יותר, בסיוע בתו של הכומר בכפר, קיבלה יולי ניירות מזויפים וחייה תחת שם משפחה גויי – צ'נדובה. מכאן המשפחה נעה ממקום למקום, כשהמטרה הייתה להימלט לאזורים בטוחים יחסית. בין השאר הן עברו בפרשוב ובקושיצה (שהייתה אז בשליטת ההונגרים ונכבשה ע"י הגרמנים רק בשלב מאוחר יותר), שם שהו הבנות בבית יתומים במשך תקופה מסוימת. כשהמקום כבר לא היה בטוח, בעת פלישת הגרמנים, יולי רצתה להוציא את הבנות מהמוסד ולא נתנו לה, לכן לילה אחד הבריחה אותן בעצמה. זמן קצר לאחר מכן נשלחו כל ילדי בית היתומים להשמדה.

מתקופת שהותן בפרשוב, זוכרת הדא שחיו במשך זמן מה אצל דודה פאני. לפאני הייתה בת, ואלי, שהייתה יפה מאוד. יום אחד חיילים סלובקים ריכזו את כל היהודים (ובכללותם גם את הבנות) במקום מסוים ביער וציוו עליהם לעלות על משאות. ואלי "עשתה עיניים" לחייל סלובקי, החייל נענה ועשה לה סימן שתברח מן המקום. ואלי לקחה עמה את יולי והבנות וכולן נמלטו. בקיץ 1944, לקראת פרוץ המרד הסלובקי, יולי והבנות עברו לעיר בסנקה ביסטריצה, שהייתה בירת המרד. לאחר כישלון המרד הן נמלטו, נתפסו ע"י גרמנים בצריף בהרים אך הצליחו לברוח. הדא ויהודית מתארות הרבה בריחות והסתתרויות ביערות בשלבים שונים של המלחמה. הן זוכרות כי בשלב מסוים, כשהיו ביער בחורף, אימן הסתובבה עם צנצנת דבש שקפאה בגלל הקור. היא הייתה מגרדת דבש בעזרת מספרי ציפורניים שנשאה עמה ומאכילה אותן כדי שיחיו. הן אכלו גם משיחי דומדמניות שניערו מעליהם את השלג.

בסופו של דבר הגיעו הבנות ליער פופרד, שם מצאו מקלט אצל משפחה גויה בעלת אטלז. הן לא הציגו את עצמן כיהודיות אלא כ"פליטות". יולי עבדה בשדה והבנות היו משחקות בחצר. בשלב מסוים נגמר לה הכסף והיא ידעה, כמו כל משפחת הניג, שאביה (מנחם) השאיר כספים שמיועדים למשפחה אצל רוקח בעיר קז'מרוק. יולי נסעה ליער והבנות ידעו שהיא אמורה לשוב. היא הגיעה אל הרוקח, כנראה שכבר קיבלה את הכסף, אך בדרך עצר אותה אדם. הוא לא הכיר את יולי, אך זיהה

אותה ע"פ דמיונה לאחיה, הרשו, שהיה מבוקש וכרזות עם תמונתו היו תלויות ברחובות. הוא הערים על יולי וסיפר לה שהוא חבר טוב של הרשו ושהוא יודע שהיא אחותו. הוא ניסה לשכנע אותה שהוא רוצה לעזור והפציר בה לחתום על מסמך כלשהו. זמן רב יולי הכחישה ועמדה על שלה, אך בסופו של דבר נשברה וחתמה. באמצעות חתימתה הסגיר אותה אותו אדם למשטרה והיא נלקחה למקום שנקרא "מונטה לופי" – מעין בית סוהר, בו תחקרו אותה בצורה קשה. משם נשלחה למחנה. יולי סיימה את המלחמה בברגן בלזון אך ישנן עדויות על כך שנראתה לפני כן באושוויץ. יולי בעצמה מעולם לא סיפרה ששהתה באושוויץ.

בינתיים הדה ויהודית נשארו בפופרד אצל משפחתו של הקצב. חלפו ימים ואמן לא שבה. אשת הקצב הציעה להעבירן למנזר. הדה, הגדולה מביניהן לא הסכימה בשום אופן והכריזה שהיא יוצאת לחפש את אמה. בסופו של דבר אשת הקצב השאירה את הבנות בביתה. הדה ויהודית מספרות כי הייתה רכה אליהן, על אף שחשדה, כנראה, שהיו יהודיות, וכי לה עצמה היה בן שנפל במלחמה. ב-1945, בתום המלחמה, נסע משה (אחיה של יולי) לקז'מרוק לבית המרקחת, תחקר את הרוקח והבין שהדה ויהודית נמצאות בפופרד. יום אחד שיחקו הבנות בחצר האחורית. פתאום קראה להן אשת הקצב ואמרה שמישהו בא לבקרן. הבנות זיהו מיד את דוד משה וצעקו זו לזו: "מוישה!" מרב התרגשות הן נמלטו לשירותים שהיו בחצר, נעלו את עצמן ושם צעקו, התחבקו ובכו. באותו יום עזבו את פופרד ונסעו עם הדוד משה לסטארה לובובניה. בסטארה לובובניה לא ידעו מה מצבה של יולי. רק מאוחר יותר הגיעה ידיעה כי היא חיה, אך חולה קשה. כעבור זמן מה ראוה הבנות בבית חולים בסטרה לובובניה. הן זוכרות אותה אז כרזה ושחורה.

הרשו ומנחם וינטה (הוריו)

בזמן המלחמה, הרשו, שהיה הבכור מבין הבנים, נטל על עצמו הן את ניהול עסקי המשפחה והן את האחריות לשמונת אחיו שהיו פזורים ברחבי סלובקיה, הונגריה ופולין.

לפני פרוץ המלחמה ובתחילתה גר עם הוריו בכפר מאלי ליפניק. לא רחוק משם, בכפר אחר בשם מנישק, הייתה ועודנה ממוקמת המנסרה * של מנחם הניג, שם עסק הרשו עם אבי ו בניסור ובמסחר בעץ. כמו כל העסקים היהודיים בסלובקיה ששרדו בזמן השלטון הנאצי, גם עסק זה עבר אריזציה ** ונירשם תחת שם ארי. ניכר כי היחסים בין האריזטור, ברונובסקי, ובין משפחת הניג היו טובים ובמהלך המלחמה המשפחה המשיכה לנהל את העסק בפועל. מכיוון שהעסק נחשב לחי וני הוא זיכה את הרשו ואת הוריו בכתב הגנה והם היו חסינים במידת מה בפני גירוש למחנות, אם כי לעיתים נאלצו לעזוב את הכפר ולהתחבא בבונקרים שהוכנו מראש ביערות שבהרים.

בקיץ 1944 עם כיבוש הגרמנים את סלובקיה, ידעו בני המשפחה שכתב ההגנה לא יכול להציל אותם עוד. הם ברחו ליערות הסמוכים לכפר והסתתרו בבונקרים שהוכנו מראש. למרות המצב המסוכן, הרשו היה ממשיך ויורד ערב ערב למשרד שלייד המנסרה כדי להקשיב לחדשות ברדיו ולהתעדכן

מפי ברונובסקי אודות המצב. ערב אחד, ניצלו השוטרים הנאצים במקום את "שאננותו" וניסו לארוב לו. הם התפרשו במקומות שונים בכפר וציפו לו. במהלך שיחה עם בנו של ברונובסקי במנסרה, הבחין הרשו בקצין נאצי שהכיר את פניו וידע כי רצה לתפסו. בלי לחשוב פעמיים הרשו נמלט דרך המעבר שבין המנסרה לטחנת הקמח שהייתה שם. בחוץ, הבחינה בהרשו ובקצין הרודף אחריו, בתו של ברונובסקי שקלפה תפוחי אדמה בגיגית. משהבחינה בקצין המגיח העמידה לרגליו את הגיגית, הקצין לא שם לב ומעד. הרשו ניצל את השניות המעטות האלה כדי לחמוק משדה ראייתו של הקצין ולהעלם בתוך היער. הקצין ירה באקדחו אך האקדח לא פעל. הוא זרק את האקדח ושלף את רובהו, אך מרב בלבול ועצבים שכח לשחרר את הנצרה. הרשו הצליח להימלט, אך הכפריים המקומיים ששמעו את שאון היריות חשבו שנהרג. הרשו מתאר כי כעבור ימים ספורים כשפגש באחד מהם, הוא היה משוכנע כי מדובר ברוח רפאים...

באותו ערב חזר לבונקר בדרך עקיפה, הוא צעד במשך שעות רבות וכשהגיע סופסוף בלילה, הזהיר את בני משפחתו והודיע להם כי עליהם לברוח.

בני המשפחה: מנחם, ינטה, הרשו, משה (שבשלב הזה חבר להוריו) ושמעון (שבהיותו צעיר הוגן עד אז ע"י כתב ההגנה של הוריו) ברחו יחד לפולין, שם מצאו מקלט אצל משפחה כפרית מקומית. לפני שעזבו את מאלי ליפניק הפקידו אצל הכומר בכפר את רכושם והוא טמן אותו בחצר הכנסייה. בשלב הזה, כאשר עבור לפולין, היו הרשו ושני אחיו חמושים. הרשו הסביר לכפרי הפולני כי הם מתנגדי המשטר ונרדפים פוליטית ע"י הגרמנים ולכן ברחו מסלובקיה (אף על פי כן, סביר להניח כי ידעו שמדובר ביהודים, בשלב זה או אחר) הוא איים עליו כי אם תיפול שיערה משערות ראשם של הוריו לא יישאר אף אחד מבני משפחתו בחיים וכי הוא עצמו יבוא ויהרוג אותם. מנחם וינטה אכן נשארו אצל משפחת הכפרי עד תום המלחמה, תוך שהם מקפידים על שמירת כשרות.

הרשו, מאידך, הצטרף ביחד עם אחיו לקבוצת פרטיזנים פולנים א' נטישמיים והשתתף בפעולות נגד הנאצים. מאוחר יותר, משלא חשו בנוח שם, עברו לקבוצה אחרת של פרטיזנים קומוניסטיים, שהיו פחות אנטישמיים. שם פעלו עד סוף המלחמה.

לאורך כל המלחמה, הרשו ניסה תמיד להיות מודע למקומות הימצאם ולמצבם של בני משפחתו (ר' משה, ר' רייזל). בעתות סכנה, יזם תחבולות הצלה שונות שכללו זיוף מסמכים, שוחד ואפילו איומים. בזכות פעולותיו רבות התושייה הצליח להציל את חלקם.

* ב 8/8/05, מצאנו את המנסרה שהייתה שייכת למשפחה ובה מסמכים מאותה תקופה, עם החותמת "עמנואל הוניג".

** אריזציה- תהליך העברת עסקים יהודיים לבעלות ארית.

משפחת הרץ (פרידקה ואלאדר)

בשנת 1936 התחתנה פרידקה עם אלאדר הרץ. עד פרוץ המלחמה נולדו להם שלושה ילדים: יוסי, אריקה וארווין. הם התגוררו בכפר כמיניאני והתפרנסו מטחנת קמח, מנסרה ושדות חקלאיים, שהיו בבעלות משפחת הרץ. בכפר, שהיה קתולי, התגוררו בסה"כ שתי משפחות יהודיות ובכל זאת שנאת היהודים* בו הייתה מורגשת ומובהקת, במיוחד עם פרוץ המלחמה, משאימץ המשטר מדיניות אנטי-יהודית. אריקה מספרת כי ילדים קתולים לא שיחקו עם ילדים יהודים ונהגו לכנותם בשמות גנאי.

יום אחד הגיע לכפר אריזטור בשם אדם צ'ק, עם מסמכים שהורו כי העסק הועבר לידי. אף על פי כן משפחת הרץ המשיכה לנהל בפועל. בשנת 1942 הוכרז העסק כחיוני ופרידקה ואלאדר קיבלו כתב חסות (וינימיקה) שהגן עליהם זמנית מפני הגירושים. אולם מכיוון שכתב החסות לא תמיד הספיק (כאשר לא מולאו מכסות הגירוש היו מגורשים גם בעלי וינימיקה) ניצל משה הרץ את קשריו עם הז'אנדרמריה (המשטרה הכפרית). הוא שיחד שוטר ים מקומיים בכדיי שיתריעו בכל פעם שמתקרב גירוש. אז, היה מחביא בביתו את בני המשפחה, בעיקר את הנערות, משום שבשלבם הראשונים גורשו רק צעירות רווקות. אנשי הכפר, שידעו כי משה הרץ מסתיר בביתו אנשים, הלשינו למשטרה. ערב שבת אחד, הגיעה משטרה הביתה ולקחה את כל בני משפחתו של משה הרץ פרט לפרידקה, אלאדר וילדיהם, שנשארו לנהל את טחנת הקמח. אחותו של אלאדר, טרי, וארוסה ארנסט, הצליחו להסתתר וגם הם נשארו. יוסי מספר כי באותו ערב, כשהעלו את כל בני המשפחה על משאית, הוא, כילד, רצה להצטרף אליהם.

בני המשפחה שגורשו רוכזו בפופרד, משם הועברו לז'ילנה. משה הרץ טען כי יש לו כתב חסות וכי גירשוהו בטעות. לאחר ששילם כסף רב, קיבל רשות לנסוע לפרשוב, שם שילם למשטרה והבטיחו לו שינפיקו עבורו את המסמכים המתאימים וישחררו אותו ואת בני משפחתו. הוא היה משוכנע שזה מה שיקרה. משחזר אל משפחתו לז'ילנה, התברר כי לא סודר דבר. גירשו את כולם לאושוויץ.

בינתיים נתפסו, כנראה, כל הנותרים בכפר (אלאדר ופרידקה וילדיהם והאחות טרי) ורוכזו בפרשוב, פרט לארוסה של טרי, ארנסט. כיוון שהיה בעל מקצ' וע טוב והאריזטור שלו לא היה יכול להסתדר בלעדיו, הוא נשאר בכפר לנהל את מאפייתו.

אסתר בת האחת עשרה (אחותו הקטנה של אלאדר) שהתה עד אז אצל אחותה בכפר אחר. משהגיעה השמועה על גירוש קרוב באותו כפר, נשלחה בחזרה לכמיניאני. כמובן שהן לא ידעו כי המשפחה

* חשוב לציין כי גם בכפר מאלי ליפניק היו רק שתי משפחות יהודיות. לעומת זאת היחסים בין תושבי הכפר למשפחות היהודיות שם לא היו רעים. ההבדל בין שני הכפרים הוא שהכפר מאלי ליפניק היה אוונגליסטי והאוונגליסטים, בניגוד לקתולים, היו אוהבי ישראל.

בכמינאיני גורשה כבר . אסתר הגיעה לכפר וגילתה שאף אחד מבני משפחתה לא נמצא שם . היא נסעה לבדה לפרשוב וזמן מה הסתובבה בעיר לבדה . בשלב מסוים רוכזו כל יהודי פרשוב ברחבת בית הכנסת ושם היא פגשה את אחיה, טרי ואלאדר , ואת משפחת אלאדר והחליטה שהיא נשארת עמם . יחד עם יהודי פרשוב , גורשה משפחת הרץ לרכבת שהייתה בדרכה לאושוויץ . אולם גם כאן הצליחו להימלט מן הגירוש . אנו שבים לארוסה של טרי , ארנסט, בעל המאפייה. כאמור , כשרצו לגרש אותו , האריזטור , בשר (Basar), שלא היה מסוגל לנהל את העסק בעצמו , הראה מסמכים מתאימים והצליח לשחרר אותו . אולם ארנסט איים שאם לא ישחרר גם את ארוסתו, הוא יעלה לרכב ת. בשר לקח מכונית, רדף אחרי הרכבת והשיג אותה באחת התחנות , כך הצליח לשחרר גם את טרי (לאחר מכן השניים נישאו ולכן הייתה מוגנת מפני גירושי ם). אך לא די בכך . טרי לחצה על האריזטור שיציל גם את משפחתו של אלאדר . האריזטור נכנע להפצרותיה ונסע עד ברטיסלאבה כדיי לארגן לאלאדר כתב חסות. ממש לפני הגירוש , הגיע מברק למפקד המחנה עם הוראה לשחרר את המשפחה , אך הייתה בו טעות אחת: במקום שלושה ילדים היה כתוב שצריך לשחרר שני ילדים . המשפחה החליטה להודיע על הטעות אך במקום להגיד שטעו בילד אחד , לומר שטעו בשני ילדים וכך להעמיד פנים כאילו אסתר היא גם כן בתו של אלאדר (היא הייתה בעצמה ילדה ושמה היה הרץ).

לאחר חקירות של אנשי הליניקה, שחררו את המשפחה וגם את אסתר מהמחנה . המשפחה חזרה לכפר כמינאיני ביחד עם אסתר . אולם אנשי הכפר ידעו כי לאלאדר יש רק שלושה ילדים והם הלשינו למשטרה. אסתר הוחבאה ופרידקה נלקחה למשטרה ועברה חקירה קשה בנושא , אך לא גילתה דבר . לבסוף בעזרת שוחד שחררו אותה . משפחת הרץ הבינה כי מסוכן מדי שאסתר תישאר אתם והיא נסעה לפרשוב.

בשנת 1944 רוכזו יהודי סלובקיה במחנות במערב סלובקיה . אחד המחנות היה זמינסקה קץ' ורוכזו בו כ-400 יהודים. המשפחה הגיעה לשם , אך בזכות כספו של אלאדר הצליחו לסדר לעצמם מגורים מחוץ לשטח המחנה. למרות התנאים הטובים יחסית, עדיין חיו בצפיפות, כולם בחדר אחד, והועסקו, כמו יושבי המחנה, בעבודות כפייה במפעל טבק . כשהתחיל המרד הסלובקי בקיץ של אותה שנה , שמעו את היריות של משמר הליניקה וברחו ליער (הם יכלו לברוח מכיוון שגרו מחוץ למחנה). יוסי מספר שראו מהחלון את הגרמנים מתקרבים , לקחו כסף וברחו . יחד אתם ברח אדם נוסף שלא הספיק לנעול את נעליו ונמלט יחף.

המשפחה חיה ביער חמישה חודשים , מאוגוסט 1944 ועד ינואר 1945. החיים ביער היו קשים למשפחה בעלת ילדים קטנים, במיוחד בחודשי החורף. בשלב מסוים חשב אלאדר להסגיר עצמם, אך פרידקה עוד לא הייתה מוכנה להיכנע . במהלך החיים ביער הסתתרו בבו נקר יחד עם אנשים נוספים . בינואר 1945 יצא אחד האנשים כדיי לעשן, ובעקבות זאת תפסו את כל מי שהיה בתוך הבונקר והמשפחה נשלחה למחנה ריכוז בסרד .

לאחר זמן מה, גורשו פרידקה ושלושת הילדים למחנה טרייזנשטאט ואלאדר נשלח לעבודות כפייה בזקסנהאוזן שבגרמניה.

בטרייזנשטאט הם חיו בתנאי קשים של צפ יפות, חולי וחוסר הגיינה. מגיפת טיפוס שררה, אנשים רבים ישנו במיטה אחת והמיטות היו מלאות כינים, כך שלפעמים העדיפו לישון על הרצפה. יוסי מספר כי במחנה היה כסף יהודי ואפשר היה לקנות דברים שונים. היה שם ביה"ס, הוא זוכר כי למדו ושרו וכי אסף גלויות. בשלב מסוים נדבק בדלקת ריאות ואושפז בביה"ח. במאי 1945 שוחרר המחנה ע"י הרוסים. פרידקה והילדים חזרו הבי תה. הם הגיעו לפרשוב ומאוחר יותר לסטרה לובובניה, עם יתר משפחת הניג.

אלאדר נמצא בזקסנהאוזן בעבודות כפייה. הוא עסק בשיקום הריסות, פעמיים קרה שבניינים התמוטטו והוא נקבר תח תיהם, אך ניצל. באפריל 1945 התקרבו הרוסים, אז הצעידו את שורדי המחנה ב"צעדת המוות"- שלושה ימים של צעידה ללא אוכל ומים. מי שלא הסתדר נורה. כמחצית הצועדים שרדו. בזמן שחרור הרוסים אלאדר היה רזה עד כדי כך שלא היה מסוגל להתקדם בעצמו. רק ביולי 1945 היה חזק מספיק כדי לחזור. הוא נסע במשאית לכיוון פרשוב דרך סטרה לובובניה. בסטרה לובובניה פגש במנחם וינטה. הם סיפרו לו שפרידקה חיה והיא נמצאת אתם. הוא לקח את חפציו, ירד מן המשאית והצטרף אליהם.

גם אחותו הצעירה של אלאדר, אסתר, ניצלה לבסוף לאחר תלאות רבות. מרבית הסיפור ידוע לנו בזכות עדותה.

משה

בתחילת המלחמה עבדו משה ויוסף אריה במפעל לבנייה, כך קיבלו כתב חסות כחיוני ים לכלכלה. רשימת בעלי כתב החסות מנתה מאה חמישים אישור ים בדיוק. למרבה המזל, יוסף אריה היה מס' 149 ברשימה ואילו משה היה מס' 150. אלא שבעקבות שוחד משהו הוכנס ל תוך הרשימה וכל המספרים קפצו קדימה, כך שמשה נעשה מס' 151. הוא נלקח לז'ילנה, למקום שבו ריכזו יהודים לפני שילוחם לפולין, להשמדה. בינתיים הרשו, שנמצא במאלי ליפניק, שמע על כך וניסה לסדר למשה וינימקה. לאחר שלא הצליח שלח מברק לבראיטסלבה בבקשה לשחרר את יוסף אריה כיוון שהוא מס' 150. הרשו הצליח להעביר למשה, שנמצא במקום הריכוז, ידיעה שיתחזה לאחיו וכשיקראו בשם יוסף אריה, יזדהה כאילו הוא הוא. הרשו הגיע למחנה עם הוינימיקה של יוסף אריה ואכן בלילה קראו ברמקולים ליוסף אריה, משה הזדהה בשם זה וכך ניצל מן הגירוש למחנה.

עם פרוץ המרד הסלובקי ב 1944, חזר משה לכפר מאלי ליפניק. שם, ביחד עם הוריו, הרשו ושמעון נמלט לפולין. בפולין שהו משה ושמעון אצל כפרי שהחביא אותם. מאוחר יותר הצטרפו, יחד עם הרשו, לפרטיזנים.

יום אחד, לפני שהצטרפו משה ושמעון לפרטיזנים, הגיעו שוטרים נאציים אל הבי ת, כנראה עקב הלשנות. על חבל הכביסה שבחצר הייתה חולצה עם ראשי התיבות M.H (מוריס הניג), השוטרים היו משוכנעים שמסתתרים שם יהודים. ואכן משה ושמעון הסתתרו בתוך ערמת התבן. הגרמנים איימו על בעלי הבית והורו להם להסגיר את היהודים. משה ושמעון שמעו יריות כמספר הנוכח ים בבית ולכן חשבו שהגרמנים הרגו את כולם. השוטרים דקרו את התבן עם קלשונים, משה ראה מבפנים את קצה הקילשון אך הם לא פגעו בהם. לבסוף הציתו את התבן והאש התפשטה. שמעון, הצעיר, שאל את משה מה עושים. הם אמרו וידוי ושמרו באקדחם כדור אחרון כדי שיוכלו לירות בעצמם אם י פלו בשבי הגרמנים. פתאום נשבה רוח והאש הוסטה לכיוון אחר. משה ושמעון ניצלו. מאוחר יותר גילו כי לא ירו בבני המשפחה אלא באוויר בכוונה להפחיד. את בעל הבית לקחו לחקירה בעינויים אך הוא לא הסגיר אותם.

משה שרד בפולין עד סוף במלחמה. משתמה המלחמה הוא היה זה שהחזיר את בנותיה של יולי למאלי ליפניק (ר' יולי) והוא שהעביר את יוסף אריה לקבורה יהודית (ר' יוסף אריה). בכל תקופת המלחמה (ולמעשה בכל חייו) הקפיד משה שלא יעבור עליו יום ללא הנחת תפילין.

יוסף אריה

יוסף אריה ומשה היו קרובים מגיל צעיר. הם למדו יחד בביה"ס ומאוחר יותר בישיבה. עם פרוץ המלחמה הם עבדו ביחד במפעל למוצרי בני יה שהיה חיוני לכלכלה הסלובקית (ר' משה). בפרוץ המרד הם נפרדו ויוסף אריה פנה לברטיסלאבה בעקבות נערה שהכיר. מאוחר יותר יוסף אריה ופרץ (אחיו) נפגשו. יוסף אריה אמר לו כי הוא יחזור לקחת אותו והם יצטרפו יחדיו לפרטיזנים. בפועל יוסף אריה לא נפגש שוב עם פרץ וכל אחד מהם הצטרף לקבוצת פרטיזנים אחרת.

בהמשך הוא הגיע לעיר לושניץ, שהייתה אז בשליטת ההונגרים. שם הצטרף לקבוצת פרטיזנים הונגרים אנטישמיים, כשהוא נושא תעודות גוי. הוא מונה לדרגת סגן מפקד. בדצמבר 1944, 19 ימים לפני שהרוסים שחררו את האזור, יצא יוסף אריה להביא אוכל לפרטיזנים שלו. בדרך הוא נפצע ברגלו (לא ידוע בוודאות כיצד), דימם למוות והשלג כיסה אותו. באביב, עם הפשרת השלגים, התגלתה גופתו שלמה וחבריו הפרטיזנים ערכו לו קבורת פרטיון. אולם על גופתו נמצאו מסמכים ותעודות שהעלו חשד כי הם מזויפים. בנוסף, נמצאה בכיס חולצתו תמונה עם חותמת מהעיר סטרה לובוניה. התמונה והמסמכים נשלחו למשטרה בסטרה לובוניה.

בקיץ שלאחר המלחמה, משהחלה המשפחה להתקבץ מחדש, כמו תוכננו הדברים מראש, נקרא הרשו למשטרה. הציגו לפניו תעודת זהות עם תמונתו של יוסף אריה על שם גוי ותמונת שתי ילדות. הרשו זיהה בתמונה את הדה ויהודית, אחייניותיו, ואת תמונת יוסף אריה בתעודת הזהות. נאמר לו שהמסמכים הללו נמצאו על גופה בלושיניץ.

בעקבות זאת משה נסע ללושיניץ ושמע את הסיפור אודות אחיו. משה קיבל רשות לפתוח את הקבר וזיהה את יוסף אריה. הוא חזר הביתה ולאחר התייעצות עם הרב, החליטו להעבירו לקבורה בבית הקברות היהודי בסטרה לובובניה. תאריך פטירתו, כפי שנכתב על המצבה, י' בטבת.

פרץ

לאחר פרוץ המלחמה פרץ גויס לגדוד השישי של הצבא הסלובקי. היה זה גדוד מיוחד, תחת פיקוד הצבא הסלובקי, ששירתו בו יהודים. הגדוד נקרא "גדוד העבודה השישי", והחיילים היהודים ששירתו בו לא קיבלו כלי נשק ועסקו בעבודות שונות, בלתי לוחמניות. בגדוד הייתה פלוגה ששמרה על השבת והכשרות והיא כונתה "הפלוגה הכשרה". פרץ שירת בפלוגה זאת.

משיחה עם דוקטור מאליק, שהיה ביחד עם פרץ בפלוגה, למדנו כי חיילי הגדוד השישי עסקו בעבודות שונות כגון ניקוז מי ביצות וכו'. היו להם מדים שונים משאר הצבא, ובמקום רובים, היו מצוידים בעטי חפירה. בנוסף, דוקטור מאליק סיפר כי מפקדיהם היו פרוטסטנטים ויחסם לחיילים היהודים היה טוב.

באוגוסט 1944, עם פרוץ המרד הסלובקי, הגדוד התפרק וחייליו התפזרו, חלקם פנו להרי הטרה. רבים הצטרפו לקבוצות פרטיזנים ובכללותם כנראה גם פרץ, ששרד את כל המלחמה.

רייזל/ הרג'י

רייזל, שהייתה ציונית ונחשבה לבחורה עם נטייה עירונית, רצתה, בתחילת המלחמה, לעלות לא"י. ידוע לנו כי היה בידיה סרטיפקט, אך לא ברור כיצד השיגה אותו (בד"כ רק לחברים בתנועות נוער היה סרטיפיקט, ומן הסתם באזור מאלי ליפניק לא היו תנועות נוער יהודיות). בסופו של דבר רייזל לא עלתה ארצה. אביה התייעץ עם הרבי מצ'ריץ' וזה לא אישר שתיסע לבדה.

במרץ 1942, התחילו לאסוף רווקות ורווקים יהודיים לשילוחים למזרח אירופה, העילה הפורמלית הייתה – שילוח צעירים לעבודה. ב-25 למרץ, יצאה רכבת משא ראשונה ובה 1000 נערות, שלמעשה "חנכו" את מחנה אושוויץ בירקנאו. בהמשך יצאו רכבות נוספות ובהן צעירים וצעירות. בניסיון להימלט מהשילוחים, שמעון ורייזל הזריקו לעצמם חומר מסוים שעזר להם להעמיד פני חולי צהבת. הם אושפזו בבית"ח וכך נמלטו מן הרכבות הראשונות.

לאחר שיצאו מביה"ח, כמעט נתפסו ע"י שוטר סלובקי אך הצליחו לברוח, לאחר ששמעון חבט בפניו של השוטר. מכאן התפצלו דרכיהם ורייזל הגיעה, ככל הנראה, בחזרה לכפר. במאלי ליפניק היא נתפסה ונשלחה לרכבת שיצאה מפופראד לאושוויץ.

רייזל הגיעה לאושוויץ ועבדה שם. בשלב מסוים הכריחו הגרמנים את היהודים במחנה לשלוח גלויות הביתה במטרה "להרגיע" את היהודים מחוץ למחנות ולהסתיר את מה שמתרחש שם. המשפחה קיבלה גלויה מרייזל, בה סופר כי היא עובדת, מצבה טוב ובקרוב תפגוש כל מיני אנשים שכבר מתו. המשפחה הבינה את הרמז: רייזל בסכנת חיים. הרשו פנה לקצין סלובקי ממוצא גרמני, נתן לו כסף רב וביקש ממנו שיסע לאושוויץ ויחזיר את רייזל באמצעות שו חד. לאחר זמן מה חזר הקצין וסיפר כי באושוויץ משמידים יהודים וכי משם אי אפשר לצאת, אפילו לא באמצעות שוחד. המשפחה לא האמינה וחדשה כי הקצין לקח את הכסף לעצמו, אך במקביל נפלה החלטה חד משמעית כי יש לעשות הכול כדי להתחמק מגירוש לאושוויץ.

הסיכוי לשרוד באושוויץ בירקנאו מ-1942 ועד סוף המלחמה היה קלוש, רייזל נפטרה. תאריך פטירתה לא ידוע, אולם בסידור של מנחם כתוב שנפטרה ב"ד בטבת.

לאחרונה, בחיפוש של אריה ומנחם, נמצא ברשימות של "יד ושם" כי רייזל (שמה הלועזי היה אליזבטה) ילידת 1923, נשלחה ברכבת מפופראד לאושוויץ, בתאריך 3.4.42.

שמעון

בתחילת המלחמה שמעון הזריק לעצמו חומר מסוים ביחד עם רייזל במטרה לזייף מחלה (ר' רייזל). לאחר השתחררותם מבית החולים, שמעון חבט בפניו של שוטר שעמד לעצרו. לאחר מכן התפצלו הדרכים והוא נפרד מרייזל והסתתר בביתה של דודה פאני ב פרשוב. מאוחר יותר חזר לכפר. בהתחלה הסתתר בבית אביו ולאחר מכן בביתה של יולי. בזמן שהותו בכפר, כתב ההגנה של אביו כלל גם אותו בשל גילו הצעיר. כך שרד עד המרד הסלובקי ב-1944.

לאחר כישלון המרד, נמלט עם הוריו, הרשו ומשה לפולין. בשלב מסוים, כמעט ונפל בידי שוטרים נאציים כשהסתתר עם משה בערימת התבן (ר' משה). מאוחר יותר הצטרף לפרטיזנים והשתתף בפעולות קרביות נגד הגרמנים. בין השאר חיבל ברכבות שהובילו צבא גרמני ואפילו הוריד רכבת גרמנית מהפסים. שמעון ניצל ושהה בפולין עד סוף המלחמה.

דב

בזכות גילו הצעיר זכה בתחילת המלחמה להיות תחת כתב החסות של הוריו. בשנת 1943 נשלח לעיר נייטרא, ללמוד בישיבה האחרונה שפעלה באותה עת באירופה. בראש הישיבה עמד הרב אונגר ואחד מהרבנים בה היה הרב וייסמנדל, מראשי "קבוצת העבודה". לאחר כישלון המרד הסלובקי והשתלטות

הגרמנים על סלובקיה התפרקה הישיבה. דב ניתפס והובל למחנה סרד. הוא הצליח לברוח מהמחנה ולאחר ניסיון כושל לעבור להונגריה, שב בחזרה לניטרא.

בניטרא מצא מקלט בביתה של גויה, אירנה קומיאטי. אירנה שלחה את בנה, אלמיר, למשטרה, כדי שיטען שם כי איבד את תעודת הזהות שלו. אלמיר עשה כן ובמשטרה הנפיקו לו תעודת זהות חדשה. התעודה המיותרת ניתנה לדב וזה זכה בזהות ארית לכאורה. תחת זהות זו, יכול היה לסייע לקבוצות של יהודים שהסתתרו אצל גויים. הוא עסק בעיקר בגיוס כספים ובהעברתם אל גויים שהסתירו יהודים. בשלב מסוים אצל הכסף ודב פרסם מודעה מוסווית בעיתון סלובקי. בתגובה הגיע מכתב שנראה טריוויאלי, לכאורה, מהרב וייסמנדל. בסוף המכתב צוין כי יש למסור ד"ש לגברת "תנור חם". כשקראו את המכתב למקור חום הבחינו כי מדובר בכתב סתרים ובו מסרים סודיים. בעקבות התשובה למכתב שלח הרב וייסמנדל כסף שהספיק לתשלום לגויים (בעבור הסתרת יהודים) עד סוף המלחמה.

יום אחד נערכה בביתה של הגברת קומיאטי ביקורת של המשטרה. דב לא יכול היה להציג את תעודת הזהות, משום שאלמיר נמצא בבית ובידו תעודת זהות זהה. הוא נעצר, אך בסופו של דבר הצליח לברוח. כעבור זמן קצר חזר אל אירנה קומיאטי וזו נענתה לתת לו מקלט בשנית, על אף הסיכון העצום שהיה כרוך בכך. הפעם הסתתר דב בחנות של הגברת קומיאטי, שם גילה כי במשך שנתיים מסתתר במקום יהודי נוסף. דב הסתתר בחנות, בחסותה של אירנה קומיאטי, עד סוף המלחמה.

ב-12 בספטמבר 2001, נערך בפראג טקס הענקת תואר חסידת אומות עולם לאירנה קומיאטי ז"ל. את התעודה קיבל בנה של אירנה, אלמיר קומיאטי. בטקס נכחו חוה, משה, אריה, דינה וסימה הניג.

ב-3 באוגוסט 2005, במסגרת טיול השורשים השני לסלובקיה, נערך, בבית הכנסת בניטרא, טקס הענקת תעודת חסידת אומות עולם להלנה, נכדתה של אירנה קומיאטי.

רגעים מהטיול

סימה שטיינמן:

מה שריגש אותי במיוחד הייתה היכולת של אריה לפרוש את ההיסטוריה המשפחתית ולארוג אותה בשתי וערב ליריעה אחת, כשכל פעם מצטרפת עוד דמות לפאזל ומשלימה את התמונה כולה.

השיא היה בערב בפופארד עם סיפור החיים של הדד ויהודית.

כמו כן מדהים היה לגלות איזה אומץ, תושייה ויצירתיות היו במשפחה בזמן המלחמה ואיזו משפחה לתפארת ממשיכה את דרכה.

אורן שטיינמן:

ערב השיא מבחינתי היה ערב סיפור חייהן של הדד ויהודית עם א ימן בזמן המלחמה, סיפור שנשמע כדמיוני א בל כולו מציאות. כל כך רחוק מחד וכל כך קרוב ומוחשי מאידך.

התמדתו והשקעתו הרבה של אריה בקיבוץ כל קטעי העדויות לסיפור שלם אחד וכישרונו להעביר את הסיפור במשולב עם ההיסטוריה הכללית, לא הפסיקו להדהים ולרגש אותי פעם אחר פעם.

הסיוור בכללותו היה ללא ספק חוויה אדירה של פעם בחיים.

אריה הניג

החיפוש אחר שורשי המשפחה התחיל לפני כ – 15 שנה. אז "הכרחתי" את אבי לספר לי את הסיפור. עם חלוף הזמן הבנתי שמה שלא נספיק ללמוד על המשפחה יעלם לנצח. וכך נשאבתי לפצח את חידת תולדות המשפחה. כל פרט חדש ריגש אותי והשלים את הפאזל המורכב. נקודות השיא היו ללא ספק המפגשים עם האנשים שזכרו את המשפחה. במסע בשנה שעברה היו אלה השכנים של סבא מנחם מסטארה לובובניה שזיהו את שמעון כשייך למשפחת הניג. היה זה המבוגר שעבד אצל סבא וסיפר לנו כיצד בתום המלחמה החזיר לו סבא את כל מה שהיה חייב. והיו גם זוג הקשישים מהבית הסמוך לבית המשפחה במאלי ליפניק. במסע השנה הרגע המרגש היה לפגוש במנסרה את הניירות המקוריים של המנסרה מתקופת המלחמה. ולא נותר לי אלא לאחל לעצמנו כי נמשיך במסורת המפוארת של המשפחה.

איין ואריקה סמית

For us, the most significant feature of the trip was to be with the family, all together, for an extended period and enjoy the feeling of unity and belonging to each other.
As each person looked for their own individual place relating to his personal history,

everyone else joined in, as though it was also their own. This was particularly so when searching the cemeteries, for personal relatives, who were not, necessarily, related to the Honig family directly. This great concern and care which everyone showed for the others was very moving. It was also, particularly nice for us to meet new members of the family, both by birth and by marriage and to see how years later, cousins, who we remembered as only teenagers or even younger, had grown up to be adults, showing many of the characteristics of their parents, as we remember them at about the same age.

The most informative place that we visited was Banska Bystrica where we saw the museum of the uprising and learned, for the first time, of the complicity of the Slovaks with the Nazi plans to exterminate the Jews in full detail and gained a clear picture of the historical sequence of events that led to the terrible happenings that befell the family.

Other events, such as meeting with various local individuals, who had helped or who had survived brought reality to what were otherwise just family stories, as were visits to places where the family lived or, like Poprad Station where the deportations started.

Overall, it was, possibly, the most memorable tour that we ever made.

Our best wishes to you for a Gmar Tov and our love to you all.

Erika and Ian

יואב הניג

לדעתי הקטע המרגש ביותר בטיול היה טקס הענקת אות חסידת אומות העולם להלנה , הנכדה של אירנה קומיאטי שהצילה את סבא שלי . זה היה קטע מרגש ויפה שבו הרגשתי שייכות למשפחה שלי . בנוסף, השיר "אנשים טובים באמצע הדרך" ששרנו, היה מתאים ומאוד מרגש.

רחל הניג

המון רגעים מרגשים נשזרו בטיול הזה לחוויה חד פעמית . בחרתי שניים. במאלי ליפניק, נעמדנו לצילום משפחתי , בדיוק [או בערך] במקום בו עמדו שנים רבות קודם , הבנים למשפחת הניג: יוסף אריה, משה, הרשו, פרץ, שמעון ודב. נעמדנו שם, בבוץ ובגשם הסוחף, קיפלנו את המטריות והצטלמנו. קודם הבנות והבנים, אחר כך הנכדים ולבסוף המצטרפים למשפחה, ואני בתוכם. זה היה הרגע בשבילי. חד, עמוק ונוגע. נשטפנו בגשם, בהתרגשות ובצחוק. והיינו הכי משפחה שאפשר.

אהבתי גם את ה "מרד הסלובקי" שאורגן כנגד רוזי ומילוש . יזהר, המנהיג, סחף רבים מאיתנו בקסמו האישי, ויחד צעדנו בשבילי הכפר הציורי שאין לנו בו לא שורש ולא עלה . בערבו של אותו יום, הגענו לקושיצה. עמדנו להתפזר לשני המלונות שיועדו לנו . יזהר יצא לבדוק את המלון המיועד למיוחסים. יצא מהאוטובוס וחזר . ואלה היו מילותיו של המנהיג : "חבר'ה, המהפכה נגמרה. ראיתי את המלון וצ'יק צ'ק למדתי את הלקח שלי". וכך נכשל בשנית ה"מרד הסלובקי".

מונולוג של נהג אוטובוס

שמע סיפור. לפני שלושה – ארבעה חודשים מתקשר אלי חבר שלי, רודי, מכיר אותו? נמוך קצת, שמנמן. בקיצור, הוא שואל אותי אם אני רוצה לנהוג באוטובוס של קבוצת תוריסטיקה, תיירים מישראל. בהתחלה לא כל כך הסכמתי כי התאריכים היו בסוף יולי, תחילת אוגוסט, וחשבתי לצאת עם המשפחה לחופש, אבל הוא אמר לי שזה כסף טוב. כמה טוב? הוא אמר לי שהם משלמים טוב. זאת משפחה שבאה לטייל בסלובקיה. אתה שואל מה יש להם לחפש פה? האמת, גם לי זה לא היה כל כך ברור, אבל הוא הסביר לי שזה מין טיול משפחתי שהם קוראים לו מסע שורשים. צ'ויטו מסע שורשים? לא, הם לא חקלאים, הם מחפשים עקבות של המשפחה שלהם שחיה פה עד מלחמת העולם והם קוראים לזה מסע שורשים, זאת אומרת המקורות של המשפחה שלהם. איך קוראים למשפחה? בטיול הבנתי שגם להם זה לא לגמרי ברור. חלק נקראים הוניג וחלק נקראים הניג, לא ברור למה. באו כמעט טרידצאצ'ט, שלושים, ולכן הם רצו אוטובוס.

בכל אופן, כששאלתי אותו מה זה כסף טוב, הוא אמר שהם מאוד נדיבים, לדוגמה, אם הם פוגשים איזו זקנה שקצת בוכה, מיד הם שולפים את הארנק ומשלמים לה. מה שהתברר אחר כך כנכון. היינו באיזה כפר נידח ששמו מלי ליפניק. לא שמעת עליו? גם אני לא, איפשהו ליד הגבול עם פולין. האמת, יכלו לתת לאותו לפולנים ואף אחד לא היה מרגיש, חה חה חה. לא חשוב, בקיצור, היינו שם והם פגשו איזו זקנה שגרה ליד מה שכנראה היה בית של המשפחה. היא סיפרה להם שבעלה נפטר השנה ומיררה בבכי, ואז, כמו שרודי אמר, הם שלפו את הארנק ושילמו לה. לא יודע כמה, נדמה לי שכמה אלפיות. אני מתערב איתך שבעלה צפה מהחלון וצחק עליהם. בקיצור, הסכמתי.

רציתי לבוא עם האוטובוס החדש שלי, זה שקיבלתי לפני חצי שנה. אוטובוס גדול, עם טלוויזיה וכסאות נוחים, אפילו יש שירותים ליד הדלת האחורית, אבל רודי ביקש ממני לבא עם האוטובוס הכי ישן שיש לנו בחברה. מה התברר? שנה שעברה הוא נסע איתם בטיול דומה. הם לקחו שני מיניבוסים ורודי היה אחד הנהגים. הפעם הם באו עם יותר אנשים, אז רודי הציע להם לקחת טרי מיניבוסים, שלושה. אבל הם לא הסכימו, רצו רק אוטובוס. אמרו שזה יותר זול. רודי קצת התרגז ואמר לי לבא עם אוטובוס ישן כזה שהמזגן בקושי עובד בו. "שיראו מה זה ליס ע באוטובוס ולא עם רודי במיניבוס" הוא אמר. אז באתי לבדופשט לקחת אותם עם האוטובוס הכי ישן של החברה. היה יום חם והמזגן בקושי עבד, ולאוטובוס אין חלונות שנפתחים. המסכנים.. כל הזמן באו אלי שאגביר את הקירור ואני בכל פעם מספר להם איזה סיפור. פעם אמרתי להם שהשעון של הטמפרטורה מראה שיש עשרים ושתיים מעלות. פעם אמרתי להם שהמזגן על מקסימום קירור, מה שבאמת היה נכון, אבל רק מקדימה ליד הנהג, חתחת.

טוב, לקחתי אותם לאיזה מוטל בסטרה הורי, ליד בנסקה ביסטריצה. מקום לא משהו, לא יודע למה הם בחרו דווקא בו. הם אמרו שהם קיבלו עליו המלצות. צריך להעמיד לדין את מי שהמליץ עליו, תאמין לי. למה לא משהו? בקושי היו מים חמים להתקלח, וישנו שם שני לילות בהתחלה ועוד לילה אחד בסוף. את זה בכלל לא הצלחתי להבין, למה הם חזרו לשם בלילה האחרון, אולי הם רצו איזה זיכרון יפה ונעים מסלובקיה לפני שהם חוזרים לישראל, אני יודע? בכל אופן, כמו שאמרתי, בקושי היו וונדה חמים,

והמגבות נראו כמו המגבות שמשתמשים בהן לייבוש כלים במטבח . חוץ מזה, המוטל נמצא ליד כביש ראשי וכל משאית שעברה הרעידה את הבניין, וזה היה בערך כל הלילה כך, בקושי עצמתי עין. מזל שאחר כך עברנו לקושיצה ופופרד, שם לפחות התאכסנו במלונות נורמאליים.

עכשיו תשמע משהו מצחיק. כסף אולי לא חסר להם שם בישראל, אבל מסתבר שאין שם מה לקנות. איך אני יודע את זה? כי בכל פעם שעברנו ליד חנות טסקו הם עצרו אותי וירדו לקניות. מה הם קנו? לא יודע, הכול אוכל, בגדים, צעצועים. שיגעו אותי, אני אומר לך. כאילו אין אוכל במלון, חייבים לעצור ולקנות אוכל. ובגדים גם, כן. נראה לי שבגד שאין בכלל בישראל זה חולצת ג'ינס לגבר. למה נראה לי? כי כל הגברים במשפחה קנו חולצה כזאת. וגם מעילים מעור כנראה שאין להשיג בישראל. מה עוד? תן לי לחשוב רגע. כן, נדמה לי שסליבוויץ' אין להם וגם נעליים חלק מהם קנו. אבל הכי מוזר, אתה שומע, היה ביום האחרון. אנחנו כבר בדרך לבודפשט, ואז שוב, רואים טסקו וכמובן שחייבים לעצור. נחש עם מה הם חזרו לאוטובוס. מנסה? לא תצליח, אין סיכוי. הם קנו, תשמע טוב, ערסלים. כן, ערסלים כאלו שתולים בגינה או במרפסת ויושבים בהם. לא יודע, כנראה שאין להשיג ערסלים בישראל, החחחח. פרוסים את המאפרה, אני צריך הפסקת סיגריה.... יאקוים.

היה עוד משהו שעיצבן אותי. היינו מגיעים לאיזה מקום ואז פתאום הם אומרים לי, "תעצור פה", ואני לא יכול, אין פארקוויסקו, חניה, לאוטובוס. מה הם חושבים? שפה זה ישראל? כל אחד עוצר איפה שהוא רוצה? אצלנו יש סדר ואם לא מסומן מקום חניה לאוטובוס אני לא עוצר. מה, אני צריך לקבל קנס בגללם? חוץ מזה שהרבה מקומות שהגענו אליהם, נראה לי שאף פעם לא הגיע לשם אוטובוס לפנינו, אז ברור שלא תהיה שם חניה לאוטובוס. ואתה מכיר אותי, אני, אם אין חניה מסומנת לא עוצר. בסוף הצלחתי פה ושם לעמוד, אבל ממש התרגזתי בכל פעם שזה קרה.

איזה מקומות אתה שואל? נגיד מקום כמו מלי ליפניק שכבר סיפרתי לך עליו, או כפר בשם חמיניאני. גנן חמיניאני? זה איפשהו ליד פרשוב. היו עוד כמה מקומות שאני לא ממש זוכר את שמם וגם אם הייתי זוכר, לא בטוח שאני רוצה לומר את שמם, לא חבל על השיניים שעדיין יש לי בפה? חחח. היו גם בתי קברות שכבר שנים לא ביקר בהם אף אחד. מה הם עשו שם? חיפשו את השורשים. היו בתי קברות כל כך סבוכים ומלאי צמחיה שגם אם הם לא מצאו שם שורשים של המשפחה, שורשים של צמחים הם בטח מצאו. אפרופו לשבור את השיניים, זה מזכיר לי שהם כל הזמן ניסו להגיד זמרזלינה, למה דווקא זמרזלינה? אולי כי הם רצו לאכול גלידה. אתה יודע מה אבא שלי היה אומר לי כשהייתי קטן וביקשתי זמרזלינה? הוא אמר לי שאם אני כל הזמן אבקש זמרזלינה, בסוף יהיו לי חורים בשיניים, אבל לא מלאכול זמרזלינה, אלא רק מלהגיד את המילה הזאת, חה חה חה.

דבר אחד למדתי בטיול הזה. עברית. איך למדתי? אז ככה. היתה שם מנן'לקה, אשה בשם רותקה שהיא דיברה איתנו, עם רודי ואיתי בסלובקית, אבל מזה כמובן שלא למדתי עברית. בכל פעם שהיית ה איזו בעיה, למשל עם המזגן או כש הם רצו שאעצור באיזה מקום, בטסקו או איפה שאין חניה, רותקה דיברה איתי ועם רודי. בשלב מסוים הבקשות שלהם עצבנו אותי ואז שיחקתי אותה עצבני. רודי היה ה"שוטר הטוב" ואני הייתי ה"השוטר הרע". לה כנראה נמאס לריב ולהתווכח איתנו אז החליף אותה אריה, בן דוד שלה שהיה המדריך של הטיול. הוא ניסה להיות קשוח, אבל הוא לא ידע סלובקית וכשהוא ניסה לדבר

איתי באנגלית עשיתי את עצמי טמבל , נִירוֹזוּמִים אֶנְגְלִיצְקִי . ככה הוא מדבר ורודי ואני עשינו את עצמנו לא מבינים . ואז דינה , המַנְ'לקה שלו , מתחילה לדבר איתנו ובעברית . ואתה לא תאמין , הבנתי כמעט כל מילה . לא יודע איך , אבל בכל פעם שהיא דיברה עם רודי ואיתי בעברית הבנו אותה . בסוף , אחרי שגם רותקה גם אריה וגם דינה אמרו לנו מה הם רוצים בסלובקית אנגלית ועברית , ולפעמים גם גרמנית , עשינו מה שהם ביקשו . לפחות על העברית אני צריך להגיד להם תודה . יֶאֱקוּ יִמְנְלִמִי פֶקְנָה , משפחת הניג . תכל'ס , אתה שואל אם הרווחתי טוב ? אָנוּ , וְלִמָּה דוּבְרָה , טוב מאוד . כמו שרודי אמר לי בהתחלה הם שילמו טוב . אפילו חלק מהאוכל שהם קנו או שהם הביאו מישראל הם נתנו לנו . איך האוכל שהם הביאו איתם מישראל? האמת , לא מדהים . למשל , הם נתנו לנו כמה קופסאות של רִיבָה שנשארו להם , לא ריבה שמורחים על הלחם אלא דגים . " גפילטע פיש " הם קראו לזה . נראה לך שעם שם כזה דג יכלו להיות טעים? טעמתי אחד וזה הספיק . חוץ מזה שאר האוכל היה די בסדר . בסוף הטיול עשיתי להם עוד קטע , לא התאפקתי . אתה שומע? זוכר שסיפרתי לך שהם כל הזמן שיגעו אותי עם טסקו וקניות וחניות איפה שאי אפשר ? אז כשלקחתי אותם בערב האחרון ל לְטִיסקוּ , שדה התעופה של בודפסט , עצרתי להם במפלס התחתון . מכיר את הטרמינל שם ? בדיוק , הייתי צריך לעצור להם במפלס העליון ולא התחתון , אבל , אמרתי לך , הייתי חייב להם על כל השבוע , אז זאת הייתה נקמתי הקטנה . שילכו קצת ברגל , לא מגיע להם? חה חה חה . זהו פחות או יותר . אני כבר מחכה לטיול הבא שלהם . להתראות בקיץ הבא . דוֹבִידִינְיָה וְזִבּוֹהוּם .

מילוש . (שמע והביא לדפוס – עמי נוי)

עמי נוי

פרשת מסעי ומסע שורשים (נאמר בקושיצה , סלובקיה , בעת מסע שורשים , ר"ח מנחם אב תשס"ה, אוגוסט 2005)

פרשת מסעי מסיימת את ספר במדבר , ספר שאולי חוץ משתי הפרשות הראשונות היה מלא וגדוש באירועים . בתחילת הפרשה מובאים על פי סדר , מסעות ישראל מיציאתם ממצרים ועד ערבות יריחו . בתיאור המסעות היינו מצפים לאחד משני הדברים הבאים : או שכל המקומות יופיעו כרשימת מצאי , בזה אחר זה , ללא פירוט נוסף מעבר לשמו של המקום , או שבמקומות בהם התרחשו אירועים חריגים , לטובה או לרעה , התורה תפרט אותם . למשל מתן תורה , קברות התאוה , חטא המרגלים , אלדד ומידד , קרח ועדתו , בלעם ועוד ועוד .

משום מה התורה נוקטת אפשרות שלישית והיא מפרטת רק בחלק מהמקומות מה קרה בהם . הדבר המוזר הוא שהתורה לא מספרת את האירועים הגדולים , המשמעותיים שכולם מכירים וזוכרים אלא אירועים שוליים יחסית וגם אותם היא מתארת בקצרה ובצורה מקוטעת (אפילו קריעת ים סוף מתוארת

4. מילים "ויעברו ב תוך הים ביבשה" (במדבר, לג, ח) מהם האירועים המוזכרים במהלך הסדר המסעות? אני אתייחס רק לאירועים המוזכרים במסעות שקרו אחרי מעבר הים וההגעה למדבר . האירוע הראשון הוא "וילכו שלושת ימים במדבר ויחנו במרה" (שם, ח) לא מוזכר הנס של המתקת המים . האירוע השני: "ויסעו ממרה ויבואו אילמה ובאלים שתיים עשרה עינות מים ושבעים תמרים ויחנו שם" (שם, ט). האירוע השלישי: "ויסעו מאלוש ויחנו ברפידם ולא היה שם מים לעם לשתות" (שם, יד). לא מוזכר הנס של הוצאת המים מן הסלע . האירוע הרביעי "ויסעו מקדש ויחנו בהר ההר בקצה ארץ אדום . ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה' וימת שם..." (שם, לז-לט) והאירוע החמישי והאחרון: "וישמע הכנעני מלך ערד והוא ישב בנגב בארץ כנען בבא בני ישראל" (שם, מ) לא מוזכרת המלחמה והשבתי ששבה הכנעני מבני ישראל . הדבר תמוה עוד יותר אם קוראים את דברי המדרש המסביר מדוע פורטו המסעות . רש"י מביא חלק מהמדרש , אך המדרש המלא אומר כך : "אלה מסעי בני ישראל . אמר הקב"ה למשה כתוב המסעות שנסעו ישראל במדבר כדי שידעו כמה נסים עשיתי להם בכל מסע ומסע . משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום אחר לרפאותו , כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מזכיר את המסעות כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת ראשך , כך אמר הקב"ה למשה מנה להם את כל המקומות [היכן הכעיסוני] לכך נאמר אלה מסעי בני ישראל . זש"ה נחית כצאן עמך מה צאן אין מכניסין אותו לצל הקורה כך ישראל ארבעים שנה לא נכנסו לצל הקורה." (ילקוט שמעוני, במדבר - פרק לג - המשך רמז תשפו). על פי המדרש פירוט המסעות נועד להזכיר לבני ישראל את הניסים שעשה להם הקב"ה בכל מסע ומסע . אבל כפי שכבר ראינו , (או לא ראינו) אין שום תיאור של נס . אפילו במקומות בהם היו ניסים , הם לא כתובים , כמו במרה וברפידים. מה פשר העניין?

אם נחשוב לרגע על מסע במדבר ומהן הסכנות שארבו במסע שכזה בימי קדם (חלקן נכונות אף היום), נראה שיש שלוש סכנות עיקריות . 1. חוסר במים . 2. חיות רעות – נחשים ועקרבים וכד' . 3. ליסטים ושודדים . שלושת הסכנות הללו הם האירועים המתוארים בין השיטין של המסעות . מחסור במים וצמא מוזכר בהליכת שלושת הימים עד מרה . אחר כך הוא מוזכר גם במסע לרפידים . הפתרון הטבעי לסכנת הצמא במדבר הוא נווה מדבר וזה מוזכר במסע לאלים . סכנת הנחשים לא מוזכרת בפירוט אך נרמזת במותו של אהרון . על פי המדרש זכותו של אהרון גרמה לענני הכבוד שישרו מסביב למחנה ישראל . בכל מסע ישראל במדבר ישרו העננים את הדרך והפכוה למישור נח להליכה ונטולת סיכונים , הן של חיות רעות והן של אויבים הרוצים להתנכל לישראל . כאשר מת אהרון נעלמו ענני הכבוד ואז קרו שני דברים . הדבר הראשון הוא המלחמה של הכנעני בישראל . על הפסוק "וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב..." (במדבר, כא, א) דורשים חז"ל שהשמועה ששמע הכנעני הייתה שמת אהרון ונסתלקו ענני הכבוד . ישראל לא מוגנים יותר ואפשר לתקוף אותם . הדבר השני שקרה ומתואר מיד אחר כך הוא סיפור נחש הנחושת שנעשה על מנת להציל את ישראל ממכת הנחשים השרפים . מיתתו של אהרון שגרמה להפסקת ההגנה מחיות רעות ומאויבים מת ואת אף היא במסעות . הדבר העיקרי שהתורה רוצה ללמד אותנו בתיואר המסעות הוא שניסים קורים כל הזמן במהלך החיים הטבעי . לא צריך לראות את ים שנבקע לשניים, לראות קולות בהר סיני או מים שיוצאים מסלע על ידי דיבור או מכה בו כדי להכיר בהשגחה . הנס קורה כשפתאום מוצאים נווה מדבר עם מים ותמרים באמצע שום מקום . הוא מתרחש כשהולכים

במדבר ולא מוכשים על ידי נחש או שניצלים משודדי דרכים . אם נתבונן במדרש נראה שזה בדיוק מה שהוא אומר . הקב"ה אומר למשה לכתוב את המסעות כדי שידעו כמה נסים עשיתי להם בכל מסע ומסע במדבר" ומה המשל שנותן המדרש ? " משל למלך שהיה בנו חולה הוליכו למקום אחר לרפאותו , כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מזכיר את המסעות כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת ראשך " . איפה הניסים שהמלך היה צריך לתאר לבנו ? המלך מזכיר לבנו שבמקום פלוני הם ישנו , במקום אחר היה להם קר ובמקום שלישי כאב הראש לבנו . מהם הניסים? העניין הוא שאלו הם בדיוק הניסים . האירועים הטבעיים, שנראים טריוויאליים, הם הניסים הקטנים שאותם צריך לראות ולהכיר מתוכם את ההשגחה ואת בורא עולם . בשבוע הזה שבו אנו נוסעים במסעות אל העבר של משפחתנו , ואנו רואים היכן גרו אבותינו ואימותינו, איך הם חיו או בלשון המדרש , היכן הם ישנו , איפה הם הצטננו והיכן חשו בראשם , זה הדבר העיקרי שאפשר וצריך ללמוד . הסיפורים על תושייתם , גבורת ועוז רוחם , שרידותם והצלחתם שכתמט בלתי נתפסת בשנות השואה הם בעינינו מרגשים ומדהימים . אנו רואים בסיפורם נסי ניסים , אבל אני לא בטוח שהם ראו זאת כך באותו זמן . באותו זמן ככה היו החיים . הם עשו מה שעשו ללא תחושת התרוממות רוח של "קרה לי נס" . הם פשוט ניסו לחיות ולשרוד . היום אנו יכולים לראות ולומר כמה ניסים קרו אז ואיזו השגחה עליונה שמרה עליהם , בתוך המהלך הטבעי של החיים . זהו הלימוד שמלמדת או תנו התורה בפרשה זו של סדר המסעות .

דינה הניג

רגע מדהים קיץ 2004 - דוד שמעון פותח (מנסה) את דלת בית ההורים , היא נעולה , ואז בפתח , דמות הנראית לקוחה מסרט על רוחות רפאים . כמה מילים בסלובקית ואנחנו בתוך מאורה אפלה , בעלה יוצא מהחדר , פניו קמוטות ולאחר מבט אחד - ויהי אור! הוניג!

רגע מרגש בטירוף קיץ 2004 - פגישת מחזור ליד בית ההורים במאלי ליפניק , השכן , אשתו , כולנו ובמרכז דוד שמעון , צחוק ובכי בערבוביה , סרט! מצלמות מסרטות ופתאום משום מקום הוא עולה אלינו..... מוישל'ה..... 'שימקן'!

רגע מאכזב קיץ 2004 - מי סולין! מי סולין הידועים בהדרם ובתפארתם... טוב שיש למה להתגעגע .

זכרון מצחיק קיץ 2004 - הסוויטה בפופרד .

זכרון הרבה יותר מצחיק קיץ 2004 - פופרד , כל תושבי ואן מס' 2 בהנהלת טרובדור מתנהלים כברווחנים אחר אמם בדרך למשחק הוקי קרח..... סיפוק ילדותי- לא צריך להודיע לבוס... שיחכו לאוכל .

זכרון של סיפוק אמיתי קיץ 2004- כיבוש האוורסט- מצאנו למנחם הורק את הקבר של סבו ! כולנו נושמים לרווחה.

זכרון של השלמה עם המציאות קיץ 2004- האוכל חם אחרי שעתים של הכנה מפוזרת בחדרים השונים , הריר נוזל, הבטן מקרקרת..... משניות.

זיכרון 'כוללני' קיץ 2005- אנשים יותר מרגעים , התפעלות מההשקעה בגדול ובקטן- המילון, הלוגו, הכובעים, הסלוגן לאוטובוס, כל התיאומים מראש, ההסברים, התורנויות, הארוחות....

רגע שיא קיץ 2005- כמו בסרט מבוים היטב- שגרת יום יום : מילוש עוצר רחוק , יורד גשם , לאנשים 'מעט' קריר , בקושי גוררים עצמם החוצה מהאוטובוס , צועדים לאיטם , מעבר מטורף על גזע רעוע אל הגדה השנייה של הנחל- המנסרה, פיטפוטיאדה ברקע, הנסורת הטריה, אורן מרגיש בבית , תחושה של שבת אחרי הצהרים בבית שטיינמץ, ופתאום-!!!! העץ נושם.

זכרון של גילוי קיץ 2005- זה לא רגע אלא עוד ועוד.... גילוי מצטבר ומפתיע לטובה של קרובי משפחה בלתי מוכרים עד עתה- מכל הדורות, המינים, הצבעים, המגזרים- פאזל אנושי מרתק.

קיץ 2005- פרשוב- אחרי הביקור בבית הכנסת, ההסבר של אריקה, רגע של אימה- ברקע נפרשת תמונה של החלפת משטר נאצי במשטר קומוניסטי , הרג בהרס מוות בפרידות ונטישות , והיא כאן על ידינו..... מתארת, נזכרת.

קיץ 2005- רגע קטנטן , אך נועז , של מרד מאורגן- סיבוב רגלי בן עשר דקות בכפר שורץ צוענים , גנבים..... ויהודים.

קיץ 2005 – ליד קברו של הסבא רבה- רגע של תסכול- לא מבקרים את ה'סבא הוודאי'.

קיץ 2004+2005- הכי משמעותי- זיכרון מצטבר ונרקם באלפי רגעים , תחושה שעולה ונבנית מחיבור של כל כך הרבה חלקים של הפאזל המדהים והנפלא הזה , והיא עצם ההולך ומתרחב עם עומק החיפוש והגילוי- על הכאב והסבל הבלתי יתוארו ולא יאומנו , לצד התפעלות אדירה מכל אחד ואחד ממרכיבי הפאזל, ששרדו בזכות אומץ ליבם , תושייתם, תעוזתם, אומץ ליבם והקשר המאחד ביניהם. הרגשת שמחה ותודה על כך שהם כאן, איתנו היום, הם- זה אנחנו...